

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΕΣ: ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ ΖΩΗ

ΟΝΟΜΑ ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑΣ: ΚΩΤΣΑΝΤΗ ΣΩΤΗΡΙΑ

**ΘΕΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: «ΑΙΤΙΩΔΗΣ ΣΥΝΑΦΕΙΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ
ΘΕΣΜΩΝ»**

ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ:1340200300889

ΑΘΗΝΑ,2008

ΑΙΤΙΩΔΗΣ ΣΥΝΑΦΕΙΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΘΕΣΜΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	
2.ΑΙΤΙΩΔΗΣ ΣΥΝΑΦΕΙΑ(ΑΙΤΙΩΔΗΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ)ΣΤΟ ΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ.....	
3.ΑΙΤΙΩΔΗΣ ΣΥΝΑΦΕΙΑ ΣΤΟ ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ.....	
4.ΑΙΤΙΩΔΗΣ ΣΥΝΑΦΕΙΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΘΕΣΜΩΝ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΔΙΚΑΙΟ.....	
5.ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ	
6.ΕΠΙΛΟΓΟΣ(ΒΑΣΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ).....	
7.ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	
8.ΛΗΜΜΑΤΑ.....	
9.ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	

1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΘΕΜΑ

Στην παρούσα εργασία εκπονείται το θέμα της αιτιώδους συνάφειας δικαιωμάτων και θεσμών. Η αιτιώδης συνάφεια (θεσμική εφαρμογή) είναι η συνάντηση περιεχομένου θεμελιώδους δικαιώματος και θεσμού σε κοινό συστατικό στοιχείο. Αποτελεί ένα σημαντικό νομικό εργαλείο, όχι μόνο για το Δημόσιο Δίκαιο αλλά και για το Ποινικό Δίκαιο και το Αστικό Δίκαιο. Έτσι, στην παρούσα εργασία θα αναπτυχθεί η αιτιώδης συνάφειας και στους τρεις κλάδους Δικαίου. Στο τελευταίο μέρος παρατίθεται η ανάλυση μιας απόφασης, όπου αναλύεται με την μέθοδο της θεσμικής εφαρμογής.

Πρόλογος

Η θεσμική εφαρμογή των θεμελιωδών δικαιωμάτων ξεκινά από την βασική θέση ότι η πραγματικότητα που περιβάλλει τον άνθρωπο, επομένως και η νομική πραγματικότητα, δεν είναι τυχαίο, αλλά αντίθετα οργανωμένο σύνολο, του οποίου τα μέρη συνδέονται με δεσμούς αιτιώδους συνάφειας.

Η πραγματικότητα αυτή δεν αποτελεί απλώς μια «ύλη», ανεξάρτητη προς την νομική ρύθμιση, ούτε είναι απλώς αντικείμενο του κανόνα δικαίου. Πολύ περισσότερο περιέχει μέσα της δίκαιο. Η φύση των πραγμάτων δεν είναι απλώς μια ερμηνευτική μέθοδος, αλλά και πηγή δικαίου. Η μελέτη της φύσης των πραγμάτων αποτελεί μελέτη της ουσιαστικής δικαιοσύνης και οδηγεί στην σύζευξη του «δέοντος» και του «είναι». Η φύση του πράγματος ως «ισχύον» δίκαιο περιέχεται στους γραπτούς κανόνες δικαίου.

Το Σύνταγμα κατοχυρώνει και προστατεύει ταυτόχρονα και θεμελιώδη δικαιώματα, αλλά και διαπροσωπικές σχέσεις, καθώς και σύνολα διαπροσωπικών σχέσεων, δηλαδή θεσμούς. Ιδιαίτερα όσον αφορά τους συνταγματικούς κανόνες, σε πολλές περιπτώσεις, οι χρησιμοποιούμενοι από τον συντακτικό νομοθέτη όροι, δεν χρησιμοποιούνται με την στενή νομικιστική τους έννοια, αλλά με ευρύτερο περιεχόμενο, στο οποίο υπάγεται η πραγματικότητα που αποδίδεται με τους όρους αυτούς. Το Σύνταγμα συνδέει με τον τρόπο αυτόν την πραγματικότητα με το δίκαιο, το «δέον» και το «είναι», σε ενιαίο και αδιάσπαστο σύνολο.

Αναφορικά προς την θεσμική εφαρμογή των αμυντικών δικαιωμάτων, ***αιτιώδης συνάφεια είναι η συνάντηση των περιεχόμενων θεμελιώδους δικαιώματος και θεσμού σε κοινό συστατικό στοιχείο.***

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΙΤΙΩΔΟΥΣ ΣΥΝΑΦΕΙΑΣ

α) Η αιτιώδης συνάφεια αποτελεί σχέση μεταξύ δύο πραγμάτων. Στην προκειμένη περίπτωση η αιτιώδης συνάφεια συνδέει θεμελιώδες δικαίωμα και θεσμό. Η αιτιώδης συνάφεια αποτελεί σχέση δικαιώματος-θεσμού (όχι δικαιώματος-δικαιώματος). Η ενδιαφέρουσα μορφή αιτιώδους συνάφειας για την διερεύνηση του αν είναι κατ' αρχήν επιτρεπτός ο περιορισμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων, είναι εκείνη, που συνδέει το περιεχόμενο του δικαιώματος και το περιεχόμενο της σχέσης, στο πλαίσιο της οποίας επιδιώκεται η εφαρμογή του.

Β) Η αιτιώδης συνάφεια δεν έχει μόνο μία μορφή. Η βαθύτερη εξέταση των σύμφυτων ή των μη σύμφυτων, αλλά σχετιζόμενων ζευγών θεμελιωδών δικαιωμάτων και διαπροσωπικών σχέσεων ή θεσμών οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ανάμεσα στα περιεχόμενα τους υπάρχει κάποιο (ένα ή περισσότερα) κοινό συστατικό στοιχείο, στο οποίο και οφείλεται η μεταξύ τους αιτιώδης συνάφεια.

Γ) Η αιτιώδης συνάφεια αποτελεί φυσική σχέση, και επομένως και νομική σχέση των πραγμάτων. Ως φυσική σχέση απορρέει από την φύση των πραγμάτων, που αποτελεί πηγή του δικαίου. Κατά συνέπεια, η αιτιώδης συνάφεια δεν είναι απλά «πραγματική», αλλά και νομική σχέση.

Ενδεχόμενη αντίθετη γραπτή ρύθμιση δεν μπορεί να μεταβάλλει τη φύση του πράγματος και νωρίτερα ή αργότερα θα προσαρμοστεί προς αυτήν. Θεμελιώδη δικαιώματα και θεσμοί συνδέονται με φυσική σχέση, που είναι ταυτόχρονα και νομική σχέση. Η φυσική σχέση δικαιώματος και θεσμού βρίσκεται στην ύπαρξη ή έλλειψη δεσμού αιτιώδους συνάφειας. Το ζήτημα της θεσμικής εφαρμογής των θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι ζήτημα διακρίβωσης της μεταξύ τους φυσικής σχέσης, δηλαδή ζήτημα διακρίβωσης της μεταξύ τους αιτιώδους συνάφειας.

Δ) Η θεσμική εφαρμογή των θεμελιωδών δικαιωμάτων δεν είναι αυθαίρετη λειτουργία, αλλά λειτουργία αντικειμενική, προσδιοριζόμενη από την φυσική αντικειμενική σχέση της αιτιώδους συνάφειας.¹

2. ΑΙΤΙΩΔΗΣ ΣΥΝΑΦΕΙΑ (ΑΙΤΙΩΔΗΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ) ΣΤΟ ΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Μεταξύ της παράνομης και υπαίτιας συμπεριφοράς και της ζημίας πρέπει να υπάρχει αιτιώδης σύνδεσμος, έτσι ώστε η παράνομη και υπαίτια συμπεριφορά να αποτελεί την αιτία της ζημίας και η ζημία το αποτέλεσμα της συμπεριφοράς.²

Τελευταία προϋπόθεση για την ευθύνη προς αποζημίωση είναι η ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας (αιτιώδους συνδέσμου) μεταξύ νόμιμου λόγου ευθύνης (και όχι απλώς του ζημιογόνου γεγονότος ή της παράνομης πράξης ή γενικά του δράστη) και ζημίας. Υπάρχει υποχρέωση προς αποκατάσταση όλης, αλλά και μόνο εκείνης της ζημίας, η οποία προέκυψε από τα στοιχεία που ο νόμος ανάγει σε λόγο ευθύνης (π.χ. στην περίπτωση της Α.Κ.914 από την παράνομη και υπαίτια πράξη). Ο λόγος αυτός πρέπει να είναι η αιτία της ζημίας και η τελευταία, αντίστροφα, η συνέπεια (αιτιατό) εκείνου.

Η ανάγκη να υπάρχει αυτός ο σύνδεσμος μεταξύ των δύο πρώτων προϋποθέσεων της ευθύνης προς αποζημίωση είναι αυτονόητη.

Προκύπτει άλλωστε κάθε φορά και από τη διάταξη που ιδρύει την ευθύνη για αποζημίωση.

Δυσχέρειες παρουσιάζονται όχι σχετικά με την κατά το νόμο αναγκαιότητα αυτής της προϋπόθεσης, αλλά σχετικά με τη ακριβή έννοια της. Βασικό ερώτημα είναι, αν θα πρέπει να την αντιληφθούμε ως εξωνομική κατηγορία, που διέπεται μόνο από τους κανόνες της

¹ Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, «Συνταγματικά Δικαιώματα-Γενικό Μέρος-Ειδικό Μέρος, σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, τόμος Γ-τεύχη I-III», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Β' έκδοση, 2008.

² Ι.Σ. Σπυριδάκης, «Εγχειρίδιο Αστικού Δικαίου, Ενοχικό Δίκαιο, Ειδικό μέρος», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2004.

αιτιότητας ,όπως αυτοί καθορίζονται από την λογική ,ή ως νομική έννοια, που το νόημα της τελικά διαμορφώνεται από την νομοθετική βούληση. Η πρακτική σημασία ανακύπτει κυρίως αναφορικά με τις περαιτέρω έννομες συνέπειες που προκαλούνται από μια πράξη μετά το άμεσο αποτέλεσμα της(έμμεσες ζημίες).Η ανάγκη κάποιου περιορισμού, ώστε να μην επεκτείνεται η ευθύνη και στις πιο απομακρυσμένες συνέπειες, αλλά να κινείται σε ανεκτά πλαίσια ,έχει διεθνώς οδηγήσει σε αναζήτηση κριτηρίων για ένα τέτοιο περιορισμό και στην ανάπτυξη σχετικών θεωριών. Οι γνωστότερες θεωρίες στην Ελλάδα είναι οι επόμενες:

1.ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ CONDICIO SINE QUA NON(ΤΟΥ ΙΣΟΔΥΝΑΜΟΥ ΤΩΝ ΟΡΩΝ)

Η θεωρία του ισοδυνάμου των όρων(ή του αναγκαίου όρου,της *condicio sine qua non*)αποτελεί εφαρμογή της αιτιότητας ,όπως την αντιλαμβάνονται οι φυσικές επιστήμες και η λογική. Δέχεται ότι υπάρχει αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ μιας πράξης και ενός αποτελέσματος, όταν η πρώτη είναι αναγκαίος όρος (*condicio sine qua non*) για την επέλευση του αποτελέσματος ,όταν δηλαδή δεν μπορεί να νοηθεί ότι εκλείπει η πρώτη χωρίς να συνεκλείπει και το συγκεκριμένο αποτέλεσμα. Κάθε αποτέλεσμα που δεν θα επερχόταν (με τον τρόπο που επήλθε στο συγκεκριμένο χρόνο και τόπο),εάν δεν είχε προηγηθεί ένας όρος, είναι ακριβώς αποτέλεσμα του όρου αυτού ,δηλαδή συνδέεται αιτιωδώς μαζί του(σχέση αιτίου και αιτιατού).Και αντίστροφα, οποιοσδήποτε όρος θα θεωρηθεί αιτία ενός αποτελέσματος, θα γίνει δεκτή η ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ τους ,αν το αποτέλεσμα δεν θα επερχόταν στην περίπτωση όπου ο όρος αυτός θα έλειπε. Τέτοιοι όροι, που η έλλειψη τους θα απέτρεπε λογικά την επέλευση του αποτελέσματος ,μπορεί να είναι πολλοί. Όλοι είναι ισοδύναμοι από άποψη αιτιότητας, αφού και ενός η έλλειψη αρκεί για τη ματαίωση του αποτελέσματος. Ίσως καθένας μόνος του να μην επέφερε το αποτέλεσμα (το οποίο προκάλεσαν από

κοινού όλοι μαζί),άλλα εφόσον ήταν αναγκαίος για την επέλευση του αποτελέσματος θα θεωρηθεί και μονός του, σύμφωνα με τη θεωρία της *condicio sine qua non*, αιτία του αποτελέσματος.

Η θεωρία της *condicio sine qua non* έχει σήμερα εγκαταλειφθεί σχεδόν πλήρως στο αστικό δίκαιο, διευρύνει υπερβολικά τις περιπτώσεις ευθύνης, αφού δέχεται δεδομένη την προϋπόθεση του αιτιώδους συνδέσμου και για τις πιο απομακρυσμένες και τυχαίες επιζήμιες συνέπειες. Με τη λογική έννοια της αιτιότητας ,την οποία θέτει ως βάση ,είναι δύσκολο να τεθεί φραγμός στην σειρά των αιτιώδως μεταξύ τους συνδεόμενων γεγονότων τόσο στο παρελθόν, κατά την αναζήτηση της αιτίας, ακόμη και της απώτατης, όσο και στο μέλλον, κατά την παρακολούθηση των επερχόμενων άμεσων και έμμεσων επιπτώσεων. Η προκύπτουσα υπέρμετρη ευθύνη δεν μπορεί να ανταποκρίνεται στον σκοπό του δικαίου της αποζημίωσης. Ο απαραίτητος περιορισμός της ευθύνης επιδιώκεται λοιπόν όχι και με τη συνεκτίμηση και των άλλων προϋποθέσεων της αστικής ευθύνης, αλλά με διαφορετική αντίληψη του αιτιώδους συνδέσμου.

Η κριτική αυτή είναι δικαιολογημένη στον βαθμό που αρνείται την επάρκεια της αιτιότητας υπο λογική έννοια για την κατάφαση της ευθύνης .Δεν θίγει όμως την αναγκαιότητα της για την ύπαρξη της ευθύνης. Κατά τούτο,η θεωρία της *condicio sine qua non* είναι χρήσιμη. Εάν ζημία και πράξη δεν συνδέονται αιτιωδώς(υπό λογική έννοια)δεν υπάρχει θέμα ευθύνης. Η ύπαρξη της αιτιότητας ,απαιτείται οπωσδήποτε, αλλά δεν αρκεί. Αναζήτηση και άλλων περιορισμών είναι επιβεβλημένη.

2.ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΗΣ ΑΙΤΙΑΣ

Η θεωρία αυτή, που επί δεκαετίες ήταν κρατούσα στην Γερμανία(όπου πάντως παρά την υποχώρηση της, στηρίζεται ακόμη)και σε μας κρατεί ακόμα και σήμερα, επίλεγει ως κρίσιμο εκείνον από τους όρους της ζημίας, που μπορεί να θεωρηθεί «πρόσφορη αιτία»(*causa adequata*)της

ζημίας. Προσφορά θεωρείται η αιτία ,που δεν προκάλεσε απλώς κατά λογική αιτιότητα τη ζημιά (με την έννοια της *condicio sine qua non*),αλλά είχε γενικά την τάση ,την ικανότητα να οδηγήσει σ' αυτήν ,σύμφωνα με την συνήθη πορεία των πραγμάτων. Ζημιά που προκλήθηκε από απρόοπτο, τυχαίο ή έκτακτο περιστατικό ή που οφείλεται στην ιδιομορφία της συγκεκριμένης περίπτωσης και όχι στη γενική αυτή τάση του όρου δεν θεωρείται ότι συνδέεται κατά τρόπο πρόσφορο μ'αυτόν. Έτσι, δίνεται στην αιτιότητα μια κανονιστική, νομική έννοια. Στήριγμα στον νόμο για μια τέτοια έννοια του αιτιώδους συνδέσμου υποστηρίζεται ότι μπορεί να αντληθεί από το πνεύμα του όλου δικαίου της αποζημιώσεως ,καθώς και ειδικότερα από την Α.Κ.298 εδ.2.Η τελευταία αυτή διάταξη προσφέρει πράγματι ρητή θεμελίωση του κριτηρίου της πρόσφορης αιτίας(με τους εκεί όρους),αλλά μόνο για τα διαφυγόντα κέρδη.

Η θεωρία αυτή πετυχαίνει πράγματι περιορισμό της ευθύνης, αφού την αρνείται για ζημίες ,που προκαλούνται από απρόσφορη αιτία.

Η έννοια της προσφορότητας δεν είναι επιδεκτική αυστηρής οριοθέτησης, ώστε να έχουμε πάντα αναμφισβήτητες λύσεις. Πρόκειται για αόριστη νομική έννοια. Υπάρχουν άλλωστε και διάφορες παραλλαγές απόψεων. Κρίσιμο κατά βάση είναι το κριτήριο της προβλεψιμότητας, στο οποίο γίνεται διεθνώς αναφορά. Διαφωνία υπάρχει ιδίως αναφορικά με το ποιος και πότε πρέπει να προβλέπει, δηλαδή να κρίνει αν υπήρχε η γενική τάση μιας πράξης να προκαλέσει ένα αποτέλεσμα. Συγκεκριμένα ερωτάται, αν θα ληφθεί υπ'όψη η κρίση του ίδιου του πράξαντος (ζημιώσαντος)ή η κρίση ενός τρίτου, του μέσου λογικού παρατηρητή(υποκειμενική ή αντικειμενική πρόγνωση, αντίστοιχα).Είναι ευνόητο, ότι το πόρισμα μπορεί να είναι διαφορετικό και στις δύο αυτές περιπτώσεις. Επίσης, ερωτάται, αν πρέπει ο οποιοσδήποτε κριτής να μπορούσε να προβλέψει το αποτέλεσμα ήδη κατά τον χρόνο στον οποίο

έγινε η πράξη, δηλαδή και πριν επέλθει το αποτέλεσμα, βάσει των τότε γνωστών συνθηκών ή αν αρκεί να μπορεί να κάνει την πρόγνωση και βάσει των μεταγενέστερων περιστατικών, δηλαδή στηριζόμενος και στην εμπειρία που απέκόμισε από το αποτέλεσμα(πρόγνωση εκ των προτέρων ή εκ των υστέρων, αντίστοιχα). Η κρατούσα γνώμη δέχεται ως κρίσιμη τη δυνατότητα πρόγνωσης του τρίτου παρατηρητή και μάλιστα όχι εκείνου που είναι περισσότερο έμπειρος από τον μέσο όρο, αλλά του μέσου συνετού ανθρώπου. Κρατεί επίσης η άποψη ότι κρίσιμη είναι η εκ των προτέρων πρόγνωση. Η κρατούσα γνώμη είναι πράγματι και ως προς τα δύο παραπάνω σκέλη σύμφωνη με το νόημα της προσφορότητας. Ας σημειωθεί ότι όπου απαιτείται για την ευθύνη και υπαιτιότητα, όπως είναι ο κανόνας, η ανάγκη της προβλεψιμότητας θα συνάγεται κατά βάση και από την έννοια της αμέλειας, όπου επίσης χρειάζεται η δυνατότητα πρόβλεψης για να γίνει δεκτός ο καταλογισμός.

Συμπερασματικά, μπορεί να λεχθεί ότι η θεωρία της πρόσφορης αιτίας είναι χρήσιμη για ένα κατ' αρχήν περιορισμό της έκτασης της αποκαταστατέας ζημίας, με τον αποκλεισμό των απρόσφορων ζημιών. Τον αποκλεισμό αυτόν επιβάλλει ρητά ο νόμος(Α.Κ.298 εδ.2) για τα «απρόσφορα»(εκτός της συνηθισμένης πορείας των πραγμάτων κείμενα)διαφυγόντα κέρδη. Ως αποκλειστικό και γενικό κριτήριο, όμως, η θεωρία της πρόσφορης αιτίας, στο μέτρο που αποβλέπει στη στατιστική συχνότητα επέλευσης μιας ζημίας, δεν μπορεί να θεωρηθεί ικανοποιητική. Το μειονέκτημα της αποφαίνεται όταν χρησιμοποιείται ως μηχανικό κριτήριο, που δεν αφήνει περιθώρια για τις απαραίτητες εδώ αξιολογήσεις. Πρακτικά, το βασικότερο μειονέκτημα της θεωρίας είναι ότι δεν περιορίζει αρκετά την ευθύνη, ότι δηλαδή καταλογίζει στον δράστη πρόσφορες ζημίες που δεν θα έπρεπε να του καταλογιστούν. Ανοικτά όμως μένουν τα ερωτήματα, αν μπορούμε να πετύχουμε τον απαραίτητο παραπέρα περιορισμό της ευθύνης με άλλα περιοριστικά

κριτήρια ή αν η προσφορότητα, ως αόριστη έννοια, θα μπορούσε να γίνει αντιληπτή, έτσι ώστε να μπορεί να δικαιολογεί στο πλαίσιο της και αξιολογήσεις, που απομακρύνονται από τον νόμο των πιθανοτήτων. Και πέρα από αυτά, κρίσιμο είναι το ερώτημα, που συνήθως δεν εξετάζεται, αν η προσφορότητα, 'έστω και στον βαθμό που επιτυχώς περιορίζει την ευύνη, είναι το κριτήριο περιορισμού της ευθύνης που πράγματι θέλησε ο νομοθέτης. Μόνη η διάταξη Α.Κ.298 εδ.2 δεν θα αρκούσε ως νομοθετικό έρεισμα. Αν τούτο αναζητηθεί και βρεθεί στο πνεύμα του νόμου, έχουμε ήδη ένα πρώτο πλησίασμα προς τη θεωρία, που αποβλέπει στον σκοπό του παραβιαζόμενου κανόνα δικαίου.

3.ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΑ ΔΙΚΑΙΟΥ

Η θεωρία αυτή που αναπτύχθηκε κυρίως στην Γερμανία και την Αυστρία, τείνει να εκτοπίσει σήμερα, ιδίως στις χώρες αυτές, τη θεωρία της πρόσφορης αιτίας. Κρίσιμο, θεωρεί τον σκοπό, στον οποίο αποβλέπει ο κανόνας δικαίου που θεμελιώνει την ευθύνη. Εξετάζει, δηλαδή ποια συμφέροντα και ως ποιο σημείο επιδιώκει ο κανόνας αυτός να προστατεύσει («προστατευτικός σκοπός», schutzweck), για να καθορίσει την έκταση της προστασίας. Με την εξέταση αυτή θα βρεθεί, αν τα αγαθά που προσβλήθηκαν άμεσα ή έμμεσα εμπίπτουν σε εκείνα που είχε σκοπό να προστατεύσει ο νόμος και αν επομένως η παράβαση του δημιουργεί ευθύνη για τη ζημιά από την προσβολή αυτή. Σε τελευταία ανάλυση το πρόβλημα είναι ως ποιο σημείο φθάνει το βεληνεκές του κανόνα δικαίου που παραβιάστηκε. Σημειωτέον ότι, όταν πρόκειται για ενδοσυμβατική ευθύνη, θα συνεκτιμηθεί και ο σκοπός της σύμβασης, αφού αυτό ανταποκρίνεται στο νόημα και τον σκοπό των κανόνων δικαίου που επιτάσσουν την τήρηση των συμβατικών υποχρεώσεων. Εκείνο που δεν μπορεί να αμφισβητηθεί σχετικά με την θεωρία του σκοπού είναι ότι αυτή βρίσκει (αν και όχι ρητή) θεμελίωση στον νόμο. Όταν μια διάταξη έχει σκοπό να προστατεύσει ορισμένα μόνο

συμφέροντα, θα ήταν αντίθετο προς αυτήν να δεχθούμε αξίωση αποζημίωσης για προσβολή άλλων συμφερόντων από παράβαση αυτής της διάταξης. Δύσκολο είναι μόνο να διαπιστώνεται κάθε φορά ο σκοπός της διάταξης, δηλαδή ο κύκλος των συμφερόντων τα οποία αυτή ήθελε να προστατεύσει. Έτσι δημιουργείται κάποια αβεβαιότητα. Πρόκειται πάντως σε τελευταία ανάλυση για πρόβλημα ερμηνείας του δικαίου. Σε πολλές περιπτώσεις, απαγορευτικοί νόμοι έχουν «απόλυτη» ενέργεια, δηλαδή απαγορεύουν κάθε αντίθετη συμπεριφορά, οποιοδήποτε αγαθό και αν αυτή προσβάλλει, με οποιοδήποτε τρόπο και αν γίνεται η προσβολή και οποιοσδήποτε και αν είναι ο φορέας του προσβαλλόμενου αγαθού. Έτσι αυτοί οι νόμοι προστατεύουν όλα τα αγαθά, που θα μπορούσαν να θιγούν από την παραβίαση τους και αποδοκιμάζουν κάθε ζημία που αυτή προκαλεί. Η απόλυτη ενέργεια είναι μάλιστα ο κανόνας. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η νομοθετική απαγόρευση μπορεί να έχει μικρότερη ενέργεια, μπορεί δηλαδή να επιδιώκεται η προστασία ορισμένων μόνο αγαθών ή ορισμένων μόνο προσώπων. Από τα λεχθέντα προκύπτει η σαφής σύνδεση της θεωρίας αυτής και με την έννοια του παρανόμου ως στοιχείου του νόμιμου λόγου ευθύνης.

4.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το βασικό πρόβλημα, που πρακτικά έχουν να αντιμετωπίσουν οι θεωρίες που εξετάστηκαν, είναι πως και ως ποιο σημείο θα περιορισθεί η ευθύνη του δράστη για τις διάφορες άμεσες ή έμμεσες ζημίες που μπορεί να επέρχονται διαδοχικά και απεριόριστα από το ίδιο ζημιόγono γεγονός. Στην ουσία η αποστολή των θεωριών είναι να απαντήσουν στο ερώτημα, ποιες από αυτές τις ζημίες είναι αντικειμενικά καταλογιστά στον δράστη. Συνήθως όμως οι θεωρίες αυτές εξετάζουν μεμονωμένα την προϋπόθεση του αιτιώδους συνδέσμου και προσπαθούν στο πλαίσιο της να επιτύχουν κάθε επιθυμητό με περιορισμό της ευθύνης, περιορισμός εντούτοις ο οποίος πολλές φορές προκύπτει από τις άλλες προϋποθέσεις και κυρίως

από τα στοιχεία του παρανόμου ή της υπαιτιότητας ,που κατά κανόνα ανήκουν στον νόμιμο λόγο ευθύνης. Κάθε προϋπόθεση της ευθύνης αποτελεί περιοριστικό σκοπό. Τελικά ο περιορισμός της ευθύνης γίνεται με βάση τον αριθμό των προϋποθέσεων της.

Στον αιτιώδη σύνδεσμο και ιδίως στα κανονιστικά στοιχεία που αναγνωρίζονται σ' αυτόν δίνεται συνήθως μεγαλύτερη αυτοτέλεια απέναντι στο παράνομο και την υπαιτιότητα απ' ότι πρέπει. Άλλωστε ο αιτιώδης σύνδεσμος, όπως λέχθηκε, πρέπει να συνδέει όχι γενικά με τη ζημία του δράστη, αλλά με όλα τα στοιχεία, που αποτελούν το νόμιμο λόγο ευθύνης. Έτσι,π.χ. στην ενδοσυμβατική ευθύνη η ζημία πρέπει να είναι η συνέπεια της υπαίτιας αθέτησης υποχρέωσης του ζημιώσαντος. Στις αδικοπραξίες η ζημία πρέπει πάλι να είναι συνέπεια της παράνομης και υπαίτιας συμπεριφοράς του δράστη κ.λ.π. Η ζημία δηλαδή δεν αρκεί να συνδέεται αιτιωδώς με την πράξη, πρέπει να είναι και συνέπεια της παρανομίας και της υπαιτιότητας.

A.Η αυτοτελής σημασία της αιτιότητας με την έννοια του αναγκαίου όρου(condicio sine qua non)

Ο αιτιώδης σύνδεσμος έχει αυτοτέλεια ως προϋπόθεση της ευθύνης μόνο υπο την έννοια της θεωρίας του ισοδυνάμου των όρων. Καλύπτονται μόνο οι ζημίες που μ' αυτήν την έννοια είναι συνέπεια του νόμιμου λόγου ευθύνης. Ο τελευταίος πρέπει να είναι όρος sine qua non για την ζημία που θα αποκατασταθεί. Στήριγμα στον νόμο γι' αυτόν τον λογικό περιορισμό προσφέρουν, οι εκατόστε διατάξεις που ιδρύουν την ευθύνη προς αποζημίωση, αλλά σε τελευταία ανάλυση και η φύση του πράγματος ,αφού δεν είναι λογικό να ευθύνεται κανείς για ζημίες άσχετες ,κατά τον νόμο της αιτιότητας, προς την πράξη του. Διεύρυνση της ευθύνης ο νομοθέτης μπορεί να πετύχει με κατάλληλη(ευρεία)διαμόρφωση του νόμιμου λόγου ευθύνης.

B.Η σημασία της προσφορότητας και του σκοπού του κανόνα δικαίου -πόρισμα

Μετά από όσα λέχθησαν, το ερώτημα είναι αν όλες οι ζημίες που συνδέονται αιτιωδώς με το νόμιμο λόγο ευθύνης ή ποιες απ' αυτές πρέπει να αποκατασταθούν, δηλαδή ποιες πρέπει αντικειμενικά να καταλογισθούν στον δράστη. Το ερώτημα αυτό πρέπει να συνδυασθεί σε συνδυασμό και με την προϋπόθεση του εκάστοτε συγκεκριμένου νόμιμου λόγου ευθύνης. Γιατί ανήκει φυσικά στην εξουσία του νομοθέτη, που ιδρύει το νόμιμο λόγο ευθύνης, να ορίσει και την έκταση της ευθύνης, ακόμη και να πει π.χ. ότι αυτή θα είναι τόσο ευρεία, ώστε να καλύπτει και τυχόν απρόσφορες ζημίες κ.λ.π. Συνηθέστερο είναι το αντίθετο, δηλαδή ο νόμιμος λόγος ευθύνης, κατά τον σκοπό της διάταξης που τον καθιερώνει, να επιβάλλει περιορισμό της έκτασης της αποκαταστατέας ζημίας. Τούτο σημαίνει ότι η θεωρία του προστατευτικού σκοπού, προκύπτει αναμφισβήτητα από τους ιδρυτικούς της ευθύνης κανόνες και βρίσκει πλήρη εφαρμογή, κυρίως σε συσχετισμό με την έννοια του παρανόμου. Κατά κανόνα όμως, όπως λέχθηκε, ο σκοπός του κανόνα θα είναι να προστατεύονται όλα τα τυχόν θιγόμενα από την παραβίαση του κανόνα συμφέροντα. Περιορισμός του εύρους της προστασίας πρέπει να προκύπτει σαφώς.

Ενώ, όμως, η θεωρία του προστατευτικού σκοπού προκύπτει αναμφισβήτητα από τους ιδρυτικούς της ευθύνης κανόνες και βρίσκει πλήρη εφαρμογή, κυρίως σχετικά με την έννοια του παρανόμου, η θεωρία της πρόσφορης αιτίας δεν έχει ανάλογο γενικό έρεισμα στο νόμο. De lege ferenda η τελευταία ίσως έχει το προσόν, ότι παρέχει ένα απλό και ενιαίο κριτήριο περιορισμού της ευθύνης για όλες τις περιπτώσεις, ενώ κατά την θεωρία του σκοπού του κανόνα δικαίου χρειάζεται ειδική έρευνα και ερμηνεία του κανόνα σε κάθε περίπτωση. Επίσης, σημαντική είναι η περιοριστική λειτουργία της προσφορότητας

,αφού κατ' αρχήν είναι σωστό να αποκλείονται οι απρόσφορες ζημίες. Τελικά, όμως, θα πρέπει να δεχτούμε ,ότι σωστά ο νόμος δεν ανήγαγε την πρόσφορη αιτιότητα σε γενικό, ενιαίο και μάλιστα μοναδικό περιοριστικό κριτήριο. Κάτι τέτοιο θα σήμαινε ισοπεδωτική κατάργηση της ιδιομορφίας κάθε κανόνα, ιδρυτικού ευθύνης, και παρεμπόδιση στην άσκηση μιας σωστής νομοθετικής πολιτικής πάνω στο σημαντικά κοινωνικό πρόβλημα της κατανομής κινδύνων και ζημιών. Τίποτε δεν αποκλείει σε μια περίπτωση να επιβάλλεται απαλλαγή και για ορισμένες πρόσφορες ζημίες ή ακόμη σε άλλες, έστω εξαιρετικές περιπτώσεις, να κρίνει ο νομοθέτης ότι χρειάζεται ευθύνη και για απρόσφορες ζημίες. De lege lata η προσφορότητα διατηρεί σημασία, πρώτον για την έννοια της αμέλειας, στον βαθμό που γι' αυτήν είναι κρίσιμη η δυνατότητα πρόβλεψης ζημιών. Δεύτερον, για την πιθανολόγηση του διαφυγόντος κέρδους και τον αποκλεισμό από την αποκαταστατέα ζημία των μη πιθανολογούμενων κερδών, στο βαθμό που προβλέπει η Α.Κ.298 εδ.2. Τέλος, τρίτον μπορούμε να υποθέσουμε, ότι η προσφορότητα επενεργεί μέσω της θεωρίας του σκοπού του κανόνα δικαίου, να θεωρήσουμε δηλαδή ότι ο σκοπός του κανόνα, σε περίπτωση αμφιβολίας και μέχρις ότου αποδειχθεί νομοθετική πρόθεση για άλλη κατανομή κινδύνων, είναι να μην υπάρχει ευθύνη για απρόσφορες ζημίες. Και τότε όμως η προσφορότητα δεν θα αποτελεί αναγκαία τον μόνο περιορισμό, αφού από τον σκοπό του νόμου μπορεί να προκύπτει έλλειψη ευθύνης και για μερικές πρόσφορες ζημίες.

Τελικά, μπορεί να λεχθεί ότι οι δυο θεωρίες δεν αλληλοαποκλείονται. Η προσφορότητα, με την επιφύλαξη ότι δεν προκύπτει στην συγκεκριμένη περίπτωση κάτι άλλο απ τον νόμο, μπορεί να θεωρηθεί ένα πρώτο, απλό και ενιαίο κριτήριο περιορισμού της ευθύνης για όλες τις περιπτώσεις. Το κριτήριο του σκοπού του κανόνα δικαίου επιτελεί την παραπέρα αποστολή του λογικού περιορισμού της ευθύνης, εφόσον τέτοιος

περιορισμός προκύπτει ύστερα από ειδική εξέταση του σκοπού κάθε παραβιαζόμενου κανόνα δικαίου(ή κάθε παραβιαζόμενης σύμβασης).Έτσι το κριτήριο του σκοπού προσαρμόζεται στο συγκεκριμένο νόμιμο λόγο ευθύνης και στις ενδεχόμενες ιδιομορφίες του.³

Κατά μία γνώμη αιτιώδης συνάφεια πρέπει να υφίσταται αφενός μεν μεταξύ της πράξεως και της προσβολής του δικαιώματος ή του συμφέροντος(αιτιώδης συνάφεια ιδρυτική της ευθύνης),αφετέρου δε ωμεταξύ της προσβολής και της ζημίας (αιτιώδης συνάφεια συμπληρωματική της ευθύνης)^{4, 5}

-ΑΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΤΟΣ ΠΛΟΥΤΙΣΜΟΣ

Από την διατύπωση της ΑΚ 904παρ.1 εδ.α,η οποία απαιτεί ο πλουτισμός να προέρχεται από «την περιουσία ή με ζημία άλλου»,προκύπτει ότι πρέπει να υφίσταται αιτιώδης συνάφεια μεταξύ του πλουτισμού και της περιουσιακής μετακίνησης ή ζημίας τρίτου. Ως αιτιώδης συνάφεια νοείται ότι η ωφέλεια του πλουτήσαντος δεν αρκεί να είναι αντανακλαστικό ή τυχαίο επακόλουθο, αλλά απαιτείται να είναι άμεση συνέπεια της παροχής ή της επέμβασης στην περιουσία του ζημιωθέντος. Συνήθως τέτοια αιτιώδης συνάφεια θα υφίσταται, ενώ περιπτώσεις που γεννούν αμφιβολίες μπορούν να αντιμετωπισθούν με την βοήθεια της θεωρίας της πρόσφορης αιτιότητας. Έτσι, γίνεται δεκτό ότι, όταν η ωφέλεια στην περιουσία που ήταν αντανακλαστική και τυχαία, δεν συντρέχει περίπτωση εφαρμογής της Α.Κ.904.⁶

³ Μιχ.Π.Σταθόπουλος, «Επιτομή γενικού ενοχικού δικαίου»,εκδόσεις Σάκκουλα,Αθήνα-Θεσσαλονίκη,2004

⁴ Ι.Σ.Σπυριδάκης, «Εγχειρίδιο Αστικού Δικαίου,Ενοχικό δίκαιο,Ειδικό μέρος»,β' έκδοση,Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα,Αθήνα –Κομοτηνή,2004.

⁵ Παύλου Χρ.Φίλιου, «ενοχικό Δίκαιο,Ειδικό μέρος»,δεύτερος τόμος,δεύτερος ημίτομος,Πέμπτη έκδοση πλήρως αναθεωρημένη,εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα,Αθήνα –Κομοτηνή,2005.

⁶ Δεληγιάννης Ι.Γ.και Κορνηλάκης Π.Κ., «Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο-Αδικαιολόγητος πλουτισμός,αδικοπραξία,καταδολίευση δανειστών»,Εκδ.Σάκκουλα,1992.

3. ΑΙΤΙΩΔΗΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΣΤΟ ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Ο Ποινικός μας Κώδικας, περιέχει αφ' ενός ειδικές(ποινικές)υποστάσεις, οι οποίες μπορούν να πληρωθούν με μια απλή συμπεριφορά και αφετέρου ειδικές (ποινικές)υποστάσεις, οι οποίες χαρακτηρίζουν ένα ιδιαίτερο αποτέλεσμα σε στενή έννοια ως το αποτέλεσμα που πληροί τη συγκεκριμένη ποινική υπόσταση. Στα εγκλήματα απλής συμπεριφοράς δεν παρουσιάζεται πρόβλημα αιτιώδους συνδέσμου. Η πράξη πληροί την αντικειμενική υπόσταση, όταν αντιστοιχεί στην περιγραφή που εμπεριέχεται σ' αυτήν.

Αντίθετα, πρόβλημα αιτιώδους συνδέσμου ανακύπτει στα εγκλήματα αποτελέσματος. Εδώ πρόκειται για ειδικές ποινικές υποστάσεις, οι οποίες προσδίδουν σ' ένα συγκεκριμένο αποτέλεσμα μια ορισμένη απαξία. Η απαξία της απλής συμπεριφοράς προκύπτει από τον κοινωνικά μη ανεκτό χαρακτήρα του αποτελέσματος, που προκαλείται από την συμπεριφορά. Η πράξη δηλαδή καθ' εαυτήν (χωρίς περαιτέρω εξέταση της αλυσίδας των αιτίων) δεν επιφέρει καμία κρίση απαξίας.

Η έννοια του αιτιώδους συνδέσμου συνεπώς έχει την αποστολή σε περίπτωση που υπάρχει ένα αποτέλεσμα με απαξία και του οποίου την πρόκληση απαγορεύουν οι κανόνες του Π.Κ., να επιλέξει από το πλήθος των πράξεων εκείνες που έχουν προκαλέσει αυτό το αποτέλεσμα και έχουν επομένως και οι ίδιες απαξία. Ένα ιδιαίτερο ρόλο παίζει αυτή η έννοια στα εγκλήματα με άνευ συνηδήσεως αμέλεια, στα οποία ο δράστης δε σχεδίασε και ούτε θέλησε το αποτέλεσμα της πράξης του που έχει απαξία και στα οποία λείπει μια ψυχική σχέση ανάμεσα στο δράστη και στο αποτέλεσμα της πράξης.

Και η έννοια του αιτιώδους συνδέσμου αποτελεί μια νομική έννοια, δηλ. η ποινική διδασκαλία για τον αιτιώδη σύνδεσμο δεν είναι προσδεδεμένη στις αντιλήψεις για αιτιότητα των φυσικών επιστημών. Βεβαίως και σε

σχέση με τον αιτιώδη σύνδεσμο συνίσταται να στηρίζεται κανείς – τουλάχιστον κατ’ αρχάς-στην καθομιλουμένη γλώσσα αλλά και στις διαπιστώσεις των φυσικών επιστημών σχετικά με τους νόμους της αιτιότητας. Αποφασιστική σημασία έχει και εδώ η άποψη της πρακτικότητας. Η νομική επιστήμη καλλιεργείται για χάρη της νομικής πραγματικότητας. Δεν μπορεί να περιορίζεται στο να αναπτύσσει κάθε φορά καινούργια ενδιαφέροντα συστήματα, αλλά θα πρέπει προεχόντως να εξυπηρετεί τις ανάγκες της πράξης. Η νομική πράξη εξυπηρετείται αποτελεσματικότερα με μια διδασκαλία περί αιτιώδους συνδέσμου, που είναι απλή, που καλύπτει όλες τις πράξεις, οι οποίες έχουν –έστω και με περιορισμένη σημασία-σχέση με το αποτέλεσμα και που προβλέπει σαφείς εξαιρέσεις για ορισμένες ακραίες καταστάσεις. Μια τέτοια διδασκαλία περί αιτιώδους συνδέσμου είναι καλύτερη από μια διδασκαλία, η οποία προσφέρει πολύπλοκα, δύσχρηστα σε πρακτικό επίπεδο κριτήρια, γιατί ακριβώς αποβλέπει εκ των προτέρων σε αποφυγή κάθε υπερβολής.

A.Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΙΣΟΔΥΝΑΜΟΥ ΤΩΝ ΟΡΩΝ

Από τις θεωρίες σχετικά με τον αιτιώδη σύνδεσμο θα πρέπει να προτιμηθεί η «θεωρία του ισοδύναμου των όρων»ή του απαραίτητου όρου(θεωρία της *condicio sine qua non*),που επικρατεί στη διδασκαλία και εφαρμόζεται σταθερά από τη νομολογία.

Σύμφωνα με αυτήν την διδασκαλία κάθε όρος που δεν μπορεί να απαλειφθεί χωρίς να απολείπεται και το αντίστοιχο αποτέλεσμα, αποτελεί αίτιο για το συγκεκριμένο αποτέλεσμα. Δεν αναζητάται μια ιδιαίτερα σημαντική αιτία, αλλά την εν λόγω θεωρία ενδιαφέρουν οι όροι του αποτελέσματος, οι οποίοι θεωρούνται ισοδύναμοι. Έτσι, όρος ενός αποτελέσματος είναι κάθετι που δεν μπορούμε να υποθέσουμε ελλείπον χωρίς να συναπολειφθεί και το αποτέλεσμα.

Κατά την παραπάνω έννοια ο όρος αναφέρεται συνήθως στην επιστήμη και ως *condition sine qua non*, δηλαδή ως «όρος χωρίς τον οποίο δεν» (θα επερχόταν το αποτέλεσμα). Κάθε αποτέλεσμα, κάθε γεγονός αποτελεί συνάρτηση όχι μόνον ενός ή κάποιων, αλλά απειράριθμων σχεδόν όρων. Κατά μία λοιπόν θεωρία, η οποία ακόμη και σήμερα είναι σχεδόν η κρατούσα στην περιοχή του Ποινικού Δικαίου, κάθε όρος ενός αποτελέσματος είναι δυνατόν να χαρακτηριστεί και ως αιτία του ίδιου. Εάν, κατά συνέπεια μεταξύ των όρων ενός αξιόποινου αποτελέσματος συγκαταλέγεται και η συμπεριφορά του κατηγορουμένου, τότε η ύπαρξη του αντικειμενικού αιτιώδους συνδέσμου είναι δεδομένη. Μεταξύ δηλαδή των περισσότερων όρων δεν μπορεί να γίνει καμιά διαφοροποίηση, όλοι είναι ισοδύναμοι. «Η ισχύς ολόκληρης της αιτιώδους αλυσίδας είναι ίση προς την ισχύ οποιουδήποτε από τους κρίκους της», εφόσον η θραύση οποιουδήποτε κρίκου σημαίνει θραύση της αλυσίδας, η έλλειψη οποιουδήποτε όρου σημαίνει απάλειψη του αποτελέσματος.⁷

Κατ' αρχάς είναι σημαντικό, ότι κάθε φορά πρέπει να αναζητηθούν οι όροι ή οι αιτίες του συγκεκριμένου αποτελέσματος. Αποφασιστική σημασία έχει το εάν υφίσταται ανάμεσα στην πράξη του δράστη και σε αυτό το συγκεκριμένο αποτέλεσμα αιτιώδης σύνδεσμος. Εάν θα επερχόταν επίσης ένα όμοιο αποτέλεσμα, έστω και με άλλο τρόπο, λόγω άλλων αιτίων, αυτό είναι επουσιώδες. Για την αιτιότητα μιας συμπεριφοράς, πρέπει να στηριχτούμε αποκλειστικά στο συγκεκριμένο αποτέλεσμα. Απο αυτό προκύπτει ότι ο αιτιώδης σύνδεσμος δεν μπορεί να εκλείψει, όταν το συγκεκριμένο αποτέλεσμα θα επερχόταν και πάλι με κάποιον άλλον τρόπο. Γιατί απλούστατα, το αποτέλεσμα που μας ενδιαφέρει έλαβε χώρα όχι με έναν οιοδήποτε, αλλά με το συγκεκριμένο τρόπο.

⁷ Νικόλαος Κ. Ανδρουλάκης, «Ποινικό δίκαιο, γενικό μέρος», Δίκαιο και Οικονομία, Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2000.

Έτσι δεχόμενοι ότι η έννοια περί αιτιώδους συνδέσμου είναι μια νομική έννοια, η διδασκαλία για την αιτιώδη συνάφεια μπορεί να περιορισθεί με τον ακόλουθο τρόπο: Αναπόφευκτα αποτελέσματα μιας ενέργειας ή παραλείψεως στην περίπτωση των εγκλημάτων παράλειψης(εξαιτίας αδυναμίας της πράξης) δεν καταλογίζονται στον πράττοντα (ενεργούντα ή παραλείποντα)ως προκληθέντα από αυτόν. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι και στο πλαίσιο του αιτιώδους συνδέσμου αντιμετωπίζουμε το πρόβλημα του καταλογισμού, ότι συνεπώς δεν έχει νόημα να θέτουμε ζήτημα αιτιώδους συνάφειας σε περιπτώσεις όπου δεν θα προβούμε σε καταλογισμό της πράξης εις βάρος του δράστη. Σε τελευταία ανάλυση ίσως αποτελεί θέμα γλωσσικής διατύπωσης, εάν αποκλείεται το στοιχείο του άδικου χαρακτήρα ή ήδη (δηλ.προηγουμένως)ο αιτιώδης σύνδεσμος ανάμεσα στην πράξη και το αποτέλεσμα της πράξης. Σημασία έχει και μόνο ότι δεν καταλήγουμε να απορρίψουμε απλώς την ενοχή του δράστου.

Η θεωρία που θεμελιώθηκε από τον GLASER και αναπτύχθηκε θεωρητικά από τον v.Buri,υιοθετήθηκε από το Γερμανικό Ακυρωτικό Δικαστήριο ήδη με τις πρώτες αποφάσεις του και συνεχίσθηκε μετά τον Β΄Παγκόσμιο Πόλεμο από το Γερμανικό Ομοσπονδιακό Ακυρωτικό Δικαστήριο. Ονομάζεται θεωρία του ισοδυναμίου των όρων. Και τούτο γιατί στηρίζεται στο ότι όλοι οι όροι που συμβάλουν σε κάποιο αποτέλεσμα είναι ισάξιοι.

Η αποδοχή της ισοδυναμίας όλων των όρων στο πλαίσιο της αιτιώδους συνάφειας μας απαλλάσσει από την αναζήτηση της αιτίας ή της πιο σημαντικής αιτίας του αποτελέσματος. Καθιστά δυνατή μια πολύ απλή εξέταση της αιτιώδους συνάφειας με τη γνωστή φόρμουλα της condition sine qua non.Το ερώτημα που τίθεται είναι εάν το γεγονός Α είναι τέτοιο ,ώστε να μην μπορεί να απολειφθεί και το αποτέλεσμα, δηλ. εάν το γεγονός Α αποτελεί μια condition sine qua non για το αποτέλεσμα.

Η θεωρία του ισοδυνάμου των όρων δεν μπορεί να θέσει το ερώτημα για τον αριθμό των ενδιάμεσων όρων της. Επειδή κάθε όρος με τη σειρά του πρέπει να αναχθεί σε προγενέστερους όρους, ο αιτιώδης σύνδεσμος είναι ιδιαίτερα μακρύς και πάντοτε διευρύνεται. Το εάν το θύμα της πράξης ενεργεί με αιτιότητα, ή το εάν επεμβάσεις κάποιου τρίτου προσώπου λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο της αιτιώδους συνάφειας, αυτό είναι βασικά χωρίς σημασία.

-Αδυναμίες της θεωρίας του ισοδυνάμου των όρων

1. Η θεωρία του ισοδυνάμου των όρων δεν λειτουργεί στις σαφείς περιπτώσεις της «διπλής αιτιότητας». Αυτό δεν αποτελεί κατ' ουσίαν δραστικό μειονέκτημα, γιατί τέτοιες περιπτώσεις δεν έχουν απασχολήσει συχνά την πράξη. Διπλή αιτιότητα θα υπήρχε, εάν οι Α και Β-ανεξάρτητα ο ένας από τον άλλον-πυροβολούσαν ή δηλητηρίαζαν ακριβώς ταυτόχρονα τον Γ, χωρίς όμως η σύμπτωση των όρων του αποτελέσματος σχετικά με τον χρόνο και τη μορφή να υποστούν κάποια τροποποίηση.

2. Μεγαλύτερη είναι η δυσχέρεια της θεωρίας του ισοδυνάμου των όρων αναφορικά με την απόλυτα απρόβλεπτη αιτιότητα. Εδώ δεν ανήκουν περιπτώσεις λ.χ. όπου μαζί με τη συμπεριφορά του δράστη λαμβάνουν χώρα εξαιρετικές περιστάσεις και προκαλούν παρά πάσαν πρόβλεψη την επέλευση του αποτελέσματος, αλλά καταστάσεις, τις οποίες –ε'αν απελείπετο το αποτέλεσμα-θα χαρακτήριζε κανείς ως δεισιδαιμονικές προσπάθειες που δεν είναι βεβαίως αξιόποινες. Τέτοια παραδείγματα είναι λ.χ. το να προσεύχεται κανείς για να πεθάνει κάποιο γνωστό του πρόσωπο, η κατάρα, η προτροπή για περίπατο μέσα στο δάσος με την ελπίδα ότι έτσι το συγκεκριμένο πρόσωπο θα χτυπηθεί από κεραυνό. Ενώ όμως π.χ. η κατάρα δεν μπορεί να έχει κάποιο από αποτέλεσμα, θα μπορούσε να συμβεί να χτυπηθεί πραγματικά από κεραυνό ο Β που στάλθηκε στο δάσος από τον Α γι' αυτόν τον λόγο, ή να σκοτωθεί σε

σιδηροδρομικό ατύχημα ο θεός, που γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο του συστήθηκε από τον ανιψιό του να ταξιδέψει με το τραίνο.

B.H θεωρία της «πρόσφορης αιτίας»(Adaquantztheorie)

Ως θεωρία της «πρόσφορης αιτίας» χαρακτηρίζεται η διδασκαλία για τον αιτιώδη σύνδεσμο, σύμφωνα με την οποία εμφανίζονται αιτιότητα, τελούν σε αντικειμενικό αιτιώδη σύνδεσμο με το αποτέλεσμα μόνον εκείνοι οι όροι που εν γένει είναι πρόσφοροι(ή και με ευρύτερη διατύπωση εν γένει δεν είναι απρόσφοροι) να προκαλέσουν το συγκεκριμένο αποτέλεσμα.

Κατά την εν λόγω θεωρία δεν είναι νομικώς ισοδύναμοι όλοι οι όροι που συμβάλλουν στην πρόκληση ενός αποτελέσματος. Απο όλους τους όρους ,τους οποίους δεν μπορούμε να θεωρήσουμε ως απολειπόμενους ,χωρίς να απολείπεται κατ' ανάγκη και το αποτέλεσμα, θεωρούνται ως προκαλούντες αιτιωδώς το εν λόγω αποτέλεσμα μόνον οι κρινόμενοι με βάση τους κανόνες της κοινής πείρας ως «όροι γενικώς ικανοί να προκαλέσουν τέτοια αποτελέσματα», δηλ. όροι ευνοούντες γενικώς τέτοιου είδους αποτελέσματα όπως αυτό προκλήθηκε από τον δράστη. Η θεωρία της πρόσφορης αιτίας, που αναπτύχθηκε από τους v.Bar και v.Kries, εφαρμόζεται γενικά στο Αστικό Δίκαιο.

Στο Π.Δ. υποστηρίζονταν παλαιότερα από τους v.Hippel και Sauer και για την περιοχή του εγκλήματος εξ αμελείας από τον v.Welzel.Σήμερα υποστηρίζεται από τους Bockelmann/Volk και προηγουμένως από τον Bockelmann.

Γ.Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ «ΝΟΜΙΚΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗΣ ΑΙΤΙΑΣ»

Η θεωρία της «νομικά σημαντικής αιτίας», διαφοροποιείται από την προηγούμενη αναφερθείσα θεωρία της πρόσφορης αιτίας κατά το ότι ακολουθεί μεν την θεωρία της αιτιότητας των φυσικών επιστημών, δέχεται τη διαπίστωση της αιτιότητας στη βάση της θεωρίας του ισοδυνάμου των όρων, πλην όμως δεν αναγνωρίζει νομική σημαντικότητα σε όλες τις –με βάση τις φυσικές επιστήμες-αιτιώδεις

διεργασίες. Διακρίνει με σαφήνεια ανάμεσα σε αιτιότητα και ευθύνη. Στο θέμα της αιτιότητας εμμένει με συνέπεια στη γενική επιστημονική έννοια περί αιτιότητας, στο θέμα της ευθύνης αναφέρεται αποκλειστικά σε ποινικοδικαιικές απόψεις και μάλιστα στο εκαστοτέ νόημα των επιμέρους ποινικών υποστάσεων. Στο χώρο του Π.Δ. υποστηρίζοταν παλαιότερα κυρίως από τους Maurach(ο οποίος όμως εντάσσει τον εαυτό του στους εκπροσώπους της θεωρίας της πρόσφορης αιτίας)και Mezger,ενώ σήμερα χαρακτηριστικός εκπρόσωπος της είναι ο Blei.Σύμφωνα με αυτή την διδασκαλία, ασυνήθιστες αιτιώδεις διαδρομές αναγνωρίζονται σαφώς ως αιτιώδεις, πλην όμως δεν είναι νομικά σημαντικές. Το δύσκολο ερώτημα φυσικά είναι τι πρέπει να θεωρηθεί ως συνηθισμένη και τι ως ασυνήθιστη αιτιώδης διαδρομή. Σε τελευταία ανάλυση υπάρχουν οι ίδιες δυσχέρειες διαφοροποίησης όπως και στην περίπτωση της πρόσφορης αιτίας. Εκτιμήσεις επιείκειας αποφασίζουν για το τι είναι συνηθισμένο και τι ασυνήθιστο.

Δ.ΟΙ ΕΞΑΤΟΜΙΚΕΥΟΥΣΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ(ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΕΣ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ).ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΙΣΜΟΣ

Παλαιότερα χαρακτηρίζονταν ως εξατομικεύουσες θεωρίες περί αιτιώδους συνδέσμου εκείνες οι θεωρίες για αιτιότητα, που προσπαθούσαν σύμφωνα με ορισμένα ουσιαστικά κριτήρια να εξακριβώσουν από ένα πλήθος «ισοδύναμων»όρων την προεχόντως ενεργό αιτία. Είναι γνωστή η θεωρία της υπεροχής του Binding.Άλλες θεωρίες στηρίχθηκαν στην πλέον ενεργό, στην ποιοτικά καθορίζουσα,ή την τελευταία ενεργό αιτία. Η δυσχέρεια που αντιμετώπιζαν όλες αυτές οι διδασκαλίες(που σήμερα δεν έχουν καμία σημασία)έγκειται στο ότι σύμφωνα με το είδος των περιστατικών της συγκεκριμένης περίπτωσης συχνά ο γενικά πιο ασήμαντος όρος προσλαμβάνει ιδιαίτερη αποτελεσματικότητα. Συνεπώς τοποθετήσεις με γενική ισχύ δεν είναι δυνατές.

Σήμερα εμφανίζονται θεωρίες περί αιτιότητας, που εξατομικεύουν με άλλο τρόπο. Συγκεκριμένα χωρίς να αμφισβητούν την αιτιότητα με βάση τις φυσικές επιστήμες απομονώνουν από το πλήθος των πράξεων του δράστη που στοχεύουν σε ένα ορισμένο αποτέλεσμα ορισμένες πράξεις, οι οποίες κατόπιν διερευνώνται ως προς την αιτιότητα τους. Με αυτόν τον τρόπο εισάγονται ερωτήματα σχετικά με το άδικο στην εξέταση της αιτιώδους συνάφειας. Το ότι «η απρόσεκτη συμπεριφορά, η αντιβαίνουσα στο καθήκον» δεν συνδέεται αιτιωδώς με το αποτέλεσμα, γιατί ακόμη και σε περίπτωση προσεκτικής συμπεριφοράς το αποτέλεσμα θα ήταν αναπόφευκτο, δεν είναι παρά ένα καθαρό πλάσμα δικαίου. Στη σύγχρονη γερμανική ποινική θεωρία κερδίζει έδαφος η νεώτερη άποψη περί «αντικειμενικού καταλογισμού» (objective Zurechnung). Η γερμανική νομολογία την εφαρμόζει μόνο περιστασιακά, ενώ η ελληνική νομολογία σχεδόν καθόλου. Κατά τη θεωρία αυτή ένα αποτέλεσμα που προηγήθηκε αιτιακά (κατά την αντίληψη της θεωρίας του ισοδυνάμου των όρων) από μια ανθρώπινη συμπεριφορά, μπορεί να αποδοθεί, να καταλογισθεί αντικειμενικά στον δράστη της, μόνον όταν η συμπεριφορά αυτή δημιουργεί ένα αποδοκιμαζόμενο από το δίκαιο κίνδυνο και αυτός πραγματώθηκε (κατά τη συγκεκριμένη ποινική υπόσταση) αποτέλεσμα.

Συνεπώς, ο αντικειμενικός καταλογισμός του αποτελέσματος διενεργείται σε δύο επίπεδα: Στο πρώτο επίπεδο, γίνεται η κατάφαση της υπάρξεως αιτιώδους συνδέσμου σύμφωνα με τον τύπο της c.s.q.n. Στο δεύτερο επίπεδο επιχειρείται (μετά την κατάφαση της αιτιώδους συνάφειας στη βάση της παραδεδομένης διδασκαλίας του ισοδυνάμου των όρων) ο αντικειμενικός καταλογισμός του αποτελέσματος, σύμφωνα με τις ακόλουθες δύο αρχές.

A) Το αποτέλεσμα καταλογίζεται αντικειμενικά στη νομοτυπική υπόσταση ενός εγκλήματος, είναι δηλ. «νομοτυπικό» μόνον, όταν η

συμπεριφορά του δράστη προξένησε παράνομο κίνδυνο για το αντικείμενο της πράξεως, όπως αυτό μορφοποιήθηκε στο συγκεκριμένο αποτέλεσμα(Risikozusammenhang)

Β)Ο αντικειμενικός καταλογισμός δεν γίνεται κατ'εξαίρεση των προαναφερθέντων υπό (α),όταν η προστατευτική λειτουργία του συγκεκριμένου κανόνα δικαίου (schutzzweck der Norm)δεν αναφέρεται στην αποτροπή τέτοιου είδους κινδύνου.⁸

4.ΑΙΤΙΩΔΗΣ ΣΥΝΑΦΕΙΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΘΕΣΜΩΝ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΔΙΚΑΙΟ

Α.ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΩΝ ΝΟΜΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΜΑΤΩΝ

Η εφαρμογή των συνταγματικών δικαιωμάτων προϋποθέτει την ανάλυση του περιεχομένου τους, δηλαδή της φύσης τους, της «φύσης του πράγματος».Απαραίτητη είναι η ανάλυση του περιεχομένου τόσο του δικαιώματος όσο και της έννομης σχέσης ή του θεσμού, μέσα στον οποίο ασκείται το δικαίωμα. Κάθε νομικό μόρφωμα π.χ.θεσμός, διαπροσωπική σχέση, δικαίωμα, υποχρέωση κλείνει μέσα του μια συγκεκριμένη πραγματικότητα, έχει ένα συγκεκριμένο «φυσικό»ή νομικό περιεχόμενο και εκτελεί συγκεκριμένη νόμιμη ή «φυσική»λειτουργία.

Το «φυσικό»ή νόμιμο περιεχόμενο των νομικών μορφωμάτων αποτελείται από συγκεκριμένα σύνολα αντικειμενικών στοιχείων, που αναφέρονται στη φύση των πραγμάτων, δηλαδή είτε στη φύση του ανθρώπου είτε στην φύση των υλικών και άυλων αγαθών. Τα αντικειμενικά στοιχεία υπάρχουν στο περιεχόμενο του δικαιώματος και αφορούν τον πυρήνα και την περιφέρεια, την κτήση και την άσκηση.

⁸ Λεωνίδας Κοτσαλής, «ποινικό δίκαιο γενικό μέρος,Ι»,Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα,Αθήνα-Κομοτηνή,2005.

Παράλληλα ενυπάρχουν στο περιεχόμενο των αντικειμενικών μορφωμάτων, στις έννομες σχέσεις και τους θεσμούς, μέσα στους οποίους ασκούνται τα δικαιώματα. Η από το επιτειθέμενο μέρος αναγωγή σε στοιχείο της σχέσης κάποιου αντικειμενικού στοιχείου, που δεν ανήκει στο φυσικό περιεχόμενο της σχέσης έχει ως αποτέλεσμα την παραβίαση του φυσικού ή νόμιμου περιεχομένου, αλλά και της φυσικής ή νόμιμης λειτουργίας.

Στο περιεχόμενο των νομικών μορφωμάτων ανήκουν αντικειμενικά στοιχεία, που αναφέρονται στις φυσικές, σωματικές ή πνευματικές και στις κοινωνικές ιδιότητες των φορέων των δικαιωμάτων, των παραγόντων, που συμμετέχουν στους θεσμούς και στις διαπροσωπικές σχέσεις π.χ. το φύλο, η ηλικία, η πνευματική υγεία, η τιμή, η παιδεία, οι πεποιθήσεις, το επάγγελμα κ.λ.π.

Στο περιεχόμενο των νομικών μορφωμάτων ανήκουν αντικειμενικά στοιχεία, στα οποία περιέχονται λιγότερο ή περισσότερο «τυποποιημένες» μορφές συμπεριφοράς π.χ. οικονομική συνεργασία, ανταγωνισμός, χρήση (καλή, κακή, συνήθης) συμβίωση κ.λ.π.

Στα αντικειμενικά στοιχεία, τα αναφερόμενα στα ενσώματα αντικείμενα και τις ιδιότητες τους, ανήκουν π.χ. η κατοικία, το περιβάλλον, το μίσθιο, το μίσθωμα, η οικονομική αξία, η χρησιμότητα του πράγματος, το είδος κ.λ.π. Ιδιαίτερη σημασία έχουν ο τόπος, ο χρόνος και η φύση του επιτελούμενου έργου. Συγκεκριμένες σχέσεις έχουν χρονικό και τοπικό προσδιορισμό, από την ίδια την φύση του πράγματος.

Στα αντικειμενικά στοιχεία ανήκουν αντικειμενικές νομικές ρυθμίσεις, στις οποίες προβαίνει το κράτος και αφορούν νομικές ιδιότητες των προσώπων π.χ. «νυμφευμένος», «δημόσιος υπάλληλος», «ανήλικος» κ.λ.π. ή των πραγμάτων π.χ. «μονόδρομος», «διατηρητέο», και αποτελούν μέρη ευρύτερης θεσμικής, συστημικής ρύθμισης ή εμπεριέχουν τυποποιημένη μορφή συμπεριφοράς, όπως

π.χ.διανυκτέρευση, «διημέρευση», «υπερωρία», «ωράριο».Οι
εμπεριεχόμενες στις νομικές ρυθμίσεις νομικές ιδιότητες προσώπων ή
πραγμάτων αποτελούν αντικειμενικά στοιχεία ή περικλείουν
αντικειμενικά στοιχεία.

Πολλές φορές, ο νομοθέτης απλά επαναλαμβάνει τις φυσικές ιδιότητες-
δηλαδή απλά επιβεβαιώνει τη φύση του πράγματος-τις οποίες καθιστά
και νομικές ιδιότητες.

Σε πολλές περιπτώσεις ο νομοθέτης δημιουργεί ο ίδιος νομικές ιδιότητες.
Πολλά αντικειμενικά στοιχεία προσδιορίζουν την άσκηση του
δικαιώματος και εμπεριέχουν ρύθμιση της ανθρώπινης συμπεριφοράς.
Απο τα προστατευόμενα συνταγματικά αγαθά προκύπτει το «θεμιτό» ή
«αθέμιτο»αντικειμενικών νομικών ρυθμίσεων, του νομοθέτη ή της
διοίκησης.

Σε όλες τις περιπτώσεις, που αφορούν άσκηση συνταγματικών
δικαιωμάτων, η διοίκηση δεν ενεργεί κατά διακριτική ευχέρεια, αλλά ως
δεσμευμένη διοίκηση.

Τα διάφορα ζεύγη δικαιωμάτων και θεσμών είναι ομοιογενή και
ανομοιογενή ,ανάλογα με το αν συνδέονται ή όχι με θεσμό αιτιώδους
συνάφειας.

Α.Σύμφυτα νομικά μορφώματα: Με δεσμό αιτιώδους συνάφειας
συνδέονται κατ' αρχήν τα σύμφυτα νομικά μορφώματα, τα σύμφυτα
ζεύγη δικαιωμάτων και θεσμών. Μεταξύ τους υπάρχει φυσική σχέση,
που είναι ταυτόχρονα και νομική σχέση. Τα νομικά μορφώματα(οι
θεσμοί, οι διαπροσωπικές σχέσεις, τα δικαιώματα, οι υποχρεώσεις)
μπορούν να καταταχθούν σε διάφορες βιοτικές περιοχές, σε
μερικότερους δηλαδή χώρους, που αναπτύσσονται μέσα στην κοινωνική,
την πολιτική και την οικονομική ζωή. Οι βιοτικές περιοχές είναι
μερικότερα επίπεδα ζωής με ενότητα ουσιαστικού περιεχομένου. Με
αυτήν την έννοια μπορεί να γίνεται –και γίνεται-λόγος όχι μόνο για

κοινωνική, πολιτική και οικονομική ζωή, αλλά και για οικογενειακή, επαγγελματική, συνδικαλιστική, εμπορική, καταναλωτική, για εργασιακό χώρο, κληρονομικό χώρο κλπ. Κάθε βιοτική περιοχή αποτελείται από ένα οργανωμένο σύνολο δικαιωμάτων, υποχρεώσεων, σχέσεων και θεσμών. Τα νομικά μορφώματα ,που ανήκουν στην ίδια βιοτική περιοχή, είναι σύμφυτα μεταξύ τους νομικά μορφώματα. Τα οικογενειακά δικαιώματα είναι σύμφυτα προς τις οικογενειακές σχέσεις και θεσμούς, τα πολιτικά προς τις πολιτικές, τα εργασιακά προς τις εργασιακές κλπ. Τα σύμφυτα νομικά μορφώματα ως μέρη ενός ευρύτερου συνόλου, προστατεύουν τα ίδια ή παραπλήσια αγαθά, αναφέρονται στην ίδια ή παραπλήσια μορφή δραστηριότητας του ανθρώπου.

B.Μη σύμφυτα νομικά μορφώματα: Με δεσμό αιτιώδους συνάφειας είναι δυνατό να συνδέονται και μη σύμφυτα νομικά μορφώματα, δηλαδή νομικά μορφώματα που δεν ανήκουν στην ίδια βιοτική περιοχή. Τα συνδεόμενα μεταξύ τους με δεσμό αιτιώδους συνάφειας νομικά μορφώματα(σύμφυτα και μη)μπορούν να χαρακτηριστούν ομοιογενή, ενώ στην αντίθετη περίπτωση ανομοιογενή.

Στις ομοιογενείς αντιθέσεις επιβάλλεται ο περιορισμός του δικαιώματος. Στις ανομοιογενείς αντιθέσεις επιβάλλεται η αποχή από τον περιορισμό. Στις πρώτες ο περιορισμός αποτελεί συνταγματική επιταγή, που απορρέει από την ταυτόχρονη κατοχύρωση και προστασία δικαιωμάτων και σχέσεων. Στις δεύτερες, συνταγματική επιταγή αποτελεί η παράλειψη του περιορισμού.

-Η ύπαρξη αιτιώδους συνάφεια ως λόγος περιορισμού του δικαιώματος.

Αιτιώδης συνάφεια είναι η συνάντηση των περιεχόμενων δικαιώματος και θεσμού σε κοινό αντικειμενικό στοιχείο.

Στις ομοιογενείς περιπτώσεις, η διαπροσωπική σχέση εμφανίζεται προβληματική. Η εφαρμογή του γενικού αμυντικού περιεχομένου των θεμελιωδών δικαιωμάτων, θα οδηγούσε στη διάλυση των διαπροσωπικών σχέσεων. Εμφανίζεται π.χ. η αντίθεση ανάμεσα στην πολιτική ελευθερία και στον θεσμό των πολιτικών κομμάτων, ανάμεσα στην εμπορική ελευθερία και τον θεσμό της εμπορικής εταιρείας, ανάμεσα στην ατομική συνδικαλιστική ελευθερία και στον θεσμό των συνδικαλιστικών οργανώσεων. Η σχέση ανάμεσα στην ομοιογένεια και την αναγκαιότητα περιορισμού, είναι σχέση ανάλογη. Όσο αυξάνει η ένταση της ομοιογένειας, τόσο αυξάνει και η αναγκαιότητα περιορισμού του δικαιώματος. Πρόκειται για μια εφαρμογή του κανόνα «τα ομώνυμα απωθούνται»

Η ομοιογένεια ως σχέση, που απορρέει από την φύση των πραγμάτων, αποτελεί πραγματικό και νομικό λόγο επιβολής περιορισμού στο θεμελιώδες δικαίωμα.⁹

Οι περιορισμοί των ατομικών ελευθεριών αποτελούν, πολλές φορές αναγκαία προϋπόθεση για την άσκηση τους, όχι μόνο εκ μέρους των άλλων, αλλά και εκ μέρους του ίδιου του δικαιούχου. Η ελευθερία των άλλων δεν είναι μόνον όριο, αλλά και προϋπόθεση για την ελευθερία του καθενός και όλων.

Ειδικότερα, η σχετικότητα της προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων ή ελευθεριών μπορεί να εμφανισθεί και με την μορφή συγκρούσεων μεταξύ τους και σαν συνέπεια των συγκρούσεων αυτών:

Α. Υπάρχουν περιπτώσεις που μια και η αυτή ατομική ελευθερία δεν μπορεί να ασκηθεί ταυτόχρονα εκ μέρους πολλών. Για να καταστεί τούτο δυνατό, πρέπει να υποβληθεί σε περιορισμούς.

⁹ Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, «Συνταγματικά Δικαιώματα-Γενικό Μέρος-Ειδικό Μέρος, σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, τόμος Γ-τεύχη I-III», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Β' έκδοση, 2008.

Β. Υπάρχουν περιπτώσεις που δεν είναι δυνατή η ταυτόχρονη άσκηση περισσότερων ελευθεριών: αναπόφευκτα η άσκηση της μιας αποκλείει ή περιορίζει την άσκηση της άλλης, π.χ. η ελευθερία των συναθροίσεων συγκρούεται με την ελευθερία της οδικής κυκλοφορίας. Στις περιπτώσεις αυτές η αρμόδια αρχή έχει διακριτική ευχέρεια να κάνει επιλογή και να προκρίνει την προστασία της μιας σε βάρος της άλλης ατομικής ελευθερίας. Το Σύνταγμα πάντως δεν καθιερώνει καμιά ιεράρχηση μεταξύ των ατομικών ελευθεριών: όλες είναι ισότιμες ως προϊόν της ίδιας κυριαρχικής συντακτικής βούλησης. Η στάθμιση της εκάστοτε προτεραιότητα, δηλαδή η προστασία της μιας και ο περιορισμός της άλλης, σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, είναι ζήτημα πραγματικό, εξαρτώμενο από τις συντρέχουσες συγκυρίες.¹⁰

-Η έλλειψη αιτιώδους συνάφειας ως λόγος απαγόρευσης περιορισμού του δικαιώματος

Στα ανομοιογενή ζεύγη θεμελιωδών δικαιωμάτων και διαπροσωπικών σχέσεων, είναι αντίθετα δυνατή η εφαρμογή του γενικού αμυντικού περιεχομένου των θεμελιωδών δικαιωμάτων, χωρίς να επηρεάζεται το περιεχόμενο της σχέσης. Η ανομοιογένεια δεν δημιουργεί προβλήματα στη διαπροσωπική εφαρμογή. Π.χ. είναι δυνατή η εφαρμογή του γενικού αμυντικού περιεχομένου της επαγγελματικής ελευθερίας, χωρίς να επηρεάζεται ή να τρέπεται το περιεχόμενο της κληρονομικής σχέσης. Είναι δυνατή η εφαρμογή του γενικού αμυντικού περιεχομένου της συνδικαλιστικής ελευθερίας, χωρίς να επηρεάζεται το περιεχόμενο της εργασιακής σχέσης κλπ. Στις ανομοιογενείς σχέσεις δεν υπάρχει πραγματικός, και επομένως, νόμιμος λόγος περιορισμού του δικαιώματος. Πρόκειται επίσης για μια εφαρμογή του κανόνα «τα ετερόνυμα έλκονται». Η σχέση ανάμεσα στην ανομοιογένεια και στην αναγκαιότητα περιορισμού του δικαιώματος είναι σχέση αντίστροφα

¹⁰ Βέγλερης Φ.Θ., «Οι περιορισμοί των δικαιωμάτων του ανθρώπου», εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκουλα, 1992.

ανάλογη. Όσο μεγαλύτερη είναι η ανομοιογένεια, τόσο περισσότερο ελαττώνεται η αναγκαιότητα περιορισμού του δικαιώματος.

-Η έκταση του περιορισμού

Η διερεύνηση της νομιμότητας των περιορισμών των θεμελιωδών δικαιωμάτων διακρίνεται σε δύο βασικά στάδια:

A) Στο πρώτο στάδιο περιέχεται η διερεύνηση, του εάν είναι καταρχήν δυνατός ο περιορισμός.

B) Στο δεύτερο στάδιο περιέχεται η διερεύνηση του επιτρεπτού μέτρου του περιορισμού.

Η έρευνα για το επιτρεπτό του περιορισμού, δηλαδή η έρευνα για τον εντοπισμό του κοινού συστατικού στοιχείου, εφόσον καταλήξει στην διαπίστωση του, χρειάζεται συμπλήρωση για τον καθορισμό του μέτρου του περιορισμού. Το ότι επιτρέπεται ο περιορισμός, δεν σημαίνει ότι είναι απεριόριστος. Για τον καθορισμό του νόμιμου μέτρου του περιορισμού, του μέτρου της θεσμικής προσαρμογής, αρκεί η πιο γνωστή μορφή αιτιώδους συνάφειας, η σχέση αιτίας-αποτελέσματος.

Περιορισμοί που επιβάλλονται από το κοινό αντικειμενικό στοιχείο, είναι νόμιμοι περιορισμοί. Ανεπίτρεπτοι είναι αντίθετα οι περιορισμοί, που δεν είναι αναγκαίο αποτέλεσμα του αντικειμενικού στοιχείου. Ο περιορισμός της δράσης προκύπτει από τις ιδιότητες του κοινού αντικειμενικού στοιχείου. Εδώ η αιτιώδης συνάφεια είναι σχέση κοινού αντικειμενικού στοιχείου και περιορισμού.

-Οι αντικειμενικοί εξωτερικοί όροι.

Ο χαρακτηρισμός ενός περιορισμού ως αιτιώδους ή αναιτιώδους, ως απλού περιορισμού ή προσβολής, εξαρτάται βασικά από την ύπαρξη κοινού αντικειμενικού στοιχείου και από την σχέση του περιορισμού προς το στοιχείο αυτό. Πέρα όμως από την αιτιώδη συνάφεια, είναι απαραίτητο για τη λύση κάθε συγκεκριμένης περίπτωσης, να λαμβάνονται υπόψη οι αντικειμενικοί εξωτερικοί όροι ή λόγοι, που είναι

αναγκαίοι για την λειτουργία των δικαιωμάτων και των εννόμων σχέσεων. Οι λόγοι αυτοί έχουν καθοριστική σημασία για τον τελικό χαρακτηρισμό της ανθρώπινης συμπεριφοράς, για τον τελικό χαρακτηρισμό ενός περιορισμού ως προσβολής ή ως απλής επίδρασης. Οι αντικειμενικοί όροι διαμορφώνουν την δικαιική κατάσταση σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση. Από την συνδρομή ή την έλλειψη των αντικειμενικών όρων εξαρτάται η ποιότητα μιας και της αυτής συμπεριφοράς.¹¹

5.ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

1. «Η ΖΩΗΡΗ ΦΑΡΜΑΚΟΠΟΙΟΣ»{ΑΠΟΡΡΗΤΟ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ}(ΑΠ 381/1987,Τμ.Γ)

Η νυμφευμένη φαρμακοποιός Φ συνάπτει εξωσυζυγική σχέση με τον Ε. Ο σύζυγος της Σ, μετά από πληροφορίες, αναθέτει στον ιδιωτικό ντετέκτιβ Ι την παρακολούθηση της συζύγου του. Ο Ι πράγματι παρακολουθεί τις κινήσεις της συζύγου και καταγράφει τηλεφωνική ερωτική συνομιλία της Φ και του Ε. Μετά το γεγονός αυτό, ο Σ με μοναδικό αποδεικτικό στοιχείο την μαγνητοταινία, προσφεύγει στο Δικαστήριο και αιτείται την έκδοση διαζυγίου. Η Φ, η οποία δεν επιθυμεί το διαζύγιο, αντιτείνει ότι το αποδεικτικό μέσο είναι παράνομο και δεν πρέπει να ληφθεί υπόψη κατά το άρθρο 19 παρ.3,καθόσον παραβιάζεται το απόρρητο της επικοινωνίας. Ο Σ αντιτάσσει ότι, εν προκειμένω, δεν εφαρμόζονται τα Συνταγματικά Δικαιώματα, διότι πρόκειται για σχέση μεταξύ ιδιωτών, και δη συζύγων.

-ΘΕΣΜΙΚΗ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ(ΑΙΤΙΩΔΗΣ ΣΥΝΑΦΕΙΑ)

Ο θεσμός: Το δικαίωμα στο απόρρητο της επικοινωνίας ασκείται σε συγκεκριμένο θεσμό, προβλεπόμενο και προστατευόμενο από το

¹¹ Δημητρόπουλος Γ.Ανδρέας, «Συνταγματικά Δικαιώματα-Γενικό Μέρος-Ειδικό Μέρος,σύστημα Συνταγματικού Δικαίου,τόμος Γ-τεύχη Ι-ΙΙΙ»,Εκδόσεις Σάκκουλα,Αθήνα-Θεσσαλονίκη,Β΄ έκδοση,2008.

Σύνταγμα, τον θεσμό του γάμου Όπως το περιεχόμενο του δικαιώματος, έτσι και το περιεχόμενο του θεσμού αναλύεται σε διάφορα αντικειμενικά στοιχεία, δηλαδή ιδιότητες προσώπων ή πραγμάτων και τυποποιημένες μορφές συμπεριφοράς. Η «συζυγική πίστη»,ως τυποποιημένη μορφή συμπεριφοράς, αποτελεί αντικειμενικό στοιχείο, που ανήκει αναμφίβολα στο περιεχόμενο του θεσμού του γάμου. Ο γάμος παράγει υποχρέωση συμβίωσης ,στην οποία ανήκει και η υποχρέωση τήρησης συζυγικής πίστης. Η συνταγματική προστασία του γάμου στο άρθρο 21Σ επιβάλλει την προστασία της συζυγικής πίστης, ως στοιχείου του περιεχομένου του γάμου.

Β)Δικαίωμα: Το περιοριζόμενο στην παρούσα περίπτωση δικαίωμα, το δικαίωμα απόρρητης (άρθ.19Σ)παρεμποδίζεται μέσω της κρυφής μαγνητοφώνησης. Το δικαίωμα επικοινωνίας, ασκούμενο κάθε φορά, αποκτά πραγματικό περιεχόμενο που ποικίλει αναφορικά προς τα θέματα συνομιλίας των επικοινωνούντων. Η επικοινωνία αναφέρεται σε διάφορα θέματα τα οποία αφορούν τους θεσμούς ή την άσκηση συνταγματικών δικαιωμάτων. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η συγκεκριμένη άσκηση του δικαιώματος της απόρρητης επικοινωνίας, όπως αποτυπώθηκε στη μαγνητοταινία, αφορά στην ερωτική ζωή των συνομιλούντων, με αποτέλεσμα στο πραγματικό περιεχόμενο της συγκεκριμένης άσκησης του δικαιώματος επικοινωνίας να ανήκει συμπεριφορά αντικείμενη στη συζυγική πίστη. Έτσι, η συζυγική πίστη (επομένως και η αμφισβητησή της με την αντικείμενη σε αυτή συμπεριφορά, η συζυγική απιστία)ως τυποποιημένη μορφή συμπεριφοράς καθίσταται αντικειμενικό στοιχείο του πραγματικού περιεχομένου του δικαιώματός.

Γ. θεσμικό περιεχόμενο δικαιώματος: Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, το αντικειμενικό στοιχείο «συζυγική πίστη» είναι κοινό αντικειμενικό στοιχείο που ενυπάρχει στο πραγματικό περιεχόμενο του δικαιώματός και στο περιεχόμενο του θεσμού. Στην προκειμένη περίπτωση, το

δικαίωμα στο απόρρητο της εναγομένης, αναφερόμενο στην ερωτική της ζωή και τη συζυγική απιστία, συνδέεται αιτιωδώς με τον θεσμό του γάμου, στο περιεχόμενο του οποίου ως «συμπλήρωσης του βίος παντός» αναμφισβήτητα ανήκει η συζυγική πίστη, η οποία και αποτελεί το κοινό αντικειμενικό στοιχείο. Εφόσον υπάρχει κοινό αντικειμενικό στοιχείο είναι δυνατός ο περιορισμός του δικαιώματός, αναφορικά πάντοτε προς το στοιχείο αυτό. Είναι, δηλαδή, δυνατός ο περιορισμός του απορρήτου της επικοινωνίας μεταξύ των συζύγων μόνον όσον αφορά στην ερωτική τους ζωή και τη συζυγική πίστη. Αυτό ακριβώς σημαίνει ότι το απόρρητο της επικοινωνίας (άρ.19Σ ασφαλώς ισχύει και μεταξύ των συζύγων, όπως ορίζει το άρθρο 25 1γ Σ δεν περιλαμβάνει όμως το ερωτικό απόρρητο, καθόσον κάτι τέτοιο είναι αντίθετο προς την συζυγική πίστη και τον θεσμό του γάμου όπως προστατεύεται συνταγματικά (άρθρο 21 παρ.1 Σ). Μεταξύ των συζύγων δεν μπορεί να υπάρχει «σεξουαλικό ή ερωτικό απόρρητο» και δεν μπορεί κατά δίκαιο να αντιτάσσεται τέτοιο απόρρητο από τον ένα σύζυγο στον άλλο, καθόσον βασικό γνώρισμα του προστατευόμενου συνταγματικά γάμου είναι η κοινή, σεξουαλική ερωτική ζωή των συζύγων και δεν μπορεί κατά δίκαιο ο κάθε σύζυγος να έχει ξεχωριστή και επομένως απόρρητη και μη γνωστή στον άλλο σύζυγο ερωτική ζωή. Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, εν προκειμένω πρόκειται για περιορισμό, δηλαδή για ειδική δέσμευση συγκεκριμένου δικαιώματος (απορρήτου) σε συγκεκριμένο θεσμό (γάμο). Ο συγκεκριμένος περιορισμός να μιν δεν προβλέπεται ρητά, προκύπτει όμως ρητώς από γραπτές διατάξεις του Συντάγματος και συγκεκριμένα από την συνδυασμένη εφαρμογή των άρθρων 19 και 21 παρ.1. Ο ειδικός αυτός περιορισμός αφορά μόνο την σεξουαλική ζωή των συζύγων και όχι και άλλα θέματα, όπως επαγγελματικά κ.λ.π., τα οποία ενδεχομένως εμπεριέχονται στη συγκεκριμένη μαγνητοταινία. Απο την εφαρμογή του απορρήτου και μεταξύ του συζύγου σε διάφορα άλλα

θέματα, όχι όμως και στη σεξουαλική τους ζωή, από το ότι δηλαδή δεν υπάρχει και δεν χαρακτηρίζεται σεξουαλικό απόρρητο μεταξύ των συζύγων, συνάγεται ότι στην περίπτωση αυτή δεν απαγορεύεται η χρήση αποδεικτικών μέσων, έστω και αν έχουν ληφθεί παράνομα, διότι η απαγόρευση αυτή ισχύει μόνον όπου ισχύει το απόρρητο, δηλαδή η προστατευόμενη από το δίκαιο μυστικότητα, όχι όμως και σε περιπτώσεις που υπάρχει μεν μυστικότητα, πλην όμως δεν προστατεύεται(μη απόρρητο)¹²

¹² Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος, «Εφαρμογές Συνταγματικού Δικαίου, II, Συνταγματικά Δικαιώματα Α». εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2007.

6.ΕΠΙΛΟΓΟΣ(ΒΑΣΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ)

Η αιτιώδης συνάφεια δικαιωμάτων και θεσμών ξεκινά από την πραγματικότητα ότι τα δικαιώματα δεν αποτελούν ξεχωριστό χώρο από τη νομικά διαμορφωμένη πραγματικότητα, αλλά υπάρχουν και ασκούνται συστηματικά μέσα σ' αυτήν. Μέσα σ' αυτήν την νομικά διαμορφωμένη πραγματικότητα, τις περισσότερες φορές τα δικαιώματα τέμνονται και επιδρούν μέσα σε νομικά διαμορφωμένα μορφώματα, τους θεσμούς.

Θα ήταν άλλωστε αδύνατον να μην τέμνονται δικαιώματα και θεσμοί, μιας και ασκούνται στην ίδια νομική πραγματικότητα. Έτσι, η αιτιώδης συνάφεια αποτελεί σημαντικότατο νομικό εργαλείο για την νομική πραγματικότητα, καθώς προσφέρει τον τρόπο, με τον οποίο συναντούνται δικαιώματα και θεσμοί σε μια βιοτική περιοχή.

Η αιτιώδης συνάφεια δικαιωμάτων και θεσμών, αποτελεί, δίχως άλλο απτή νομική πραγματικότητα, όχι μόνο στο Δημόσιο Δίκαιο αλλά και σε όλο το φάσμα του δικαικού χώρου.

Είναι γεγονός αναμφισβήτητο ότι τα δικαιώματα πάντοτε ασκούνται μέσα σε σύνολα διαπροσωπικών σχέσεων, δηλαδή θεσμούς και έχουν κοινά συστατικά στοιχεία. Τα παραδείγματα πολυάριθμα. Άλλωστε, στην σύγχρονη νομική πραγματικότητα το νομικό εργαλείο της αιτιώδους συνάφειας γίνεται σημαντικό εργαλείο στην νομική θεωρία, αλλά και στην πρακτική, για την λύση σύγχρονων προβλημάτων.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η αιτιώδης συνάφεια δικαιωμάτων και θεσμών αποτελεί η τομή περιεχομένου θεμελιώδους δικαιώματος και θεσμού. Αποτελεί σημαντικότατο νομικό εργαλείο, ιδιαίτερα στην σύγχρονη νομική πραγματικότητα. Η αιτιώδης συνάφεια(θεσμική εφαρμογή) δεν εξαντλείται μόνο στο Δημόσιο Δίκαιο, αλλά σε όλο τον δικαιοκό χώρο. Τα θεμελιώδη δικαιώματα, ασκούνται πάντα και τέμνονται με σύνολα διαπροσωπικών σχέσεων. Άλλωστε, δεν θα μπορούσε να συμβαίνει διαφορετικά, μιας και η νομική πραγματικότητα αποτελεί ένα σύνολο τόσο δικαιωμάτων όσο και θεσμών. Ωστόσο, υπάρχουν δικαιώματα που έχουν περισσότερα κοινά στοιχεία και άλλα που έχουν λιγότερα. Ανάλογα με την ομοιογένεια τους, επιβάλλεται ανάλογα και ο περιορισμός σε κάθε έννομη σχέση.

ΛΗΜΜΑΤΑ

ΑΙΤΙΩΔΗΣ ΣΥΝΑΦΕΙΑ

ΘΕΣΜΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ

ΘΕΣΜΟΙ

ΝΟΜΙΚΑ ΜΟΡΦΩΜΑΤΑ

ΑΜΥΝΤΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

ΟΜΟΙΟΓΕΝΕΙΑ

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΙΣΟΔΥΝΑΜΟΥ ΤΩΝ ΟΡΩΝ

ΠΡΟΣΦΟΡΗ ΑΙΤΙΑ

SUMMARY

The causal relation of rights and institutions composes the section of content of fundamental right and institution. It composes very important law implement, especially in contemporary law reality. The causal relation (institutional adaptation) doesn't exhaust only in Public Law, but in all fairal space. The fundamental rights, are exercised always and are intersected with sums of relations. Also, it couldn't be different, as the law reality constitutes a sum of rights and institutions. However, there are rights that have more common elements and others, that have less. Correspond with their homogeneity, is imposed correspond with and the limitation in every law relation.

Entry

CAUSAL RELATION

INSTITUTIONAL ADAPTATION

INSTITUTIONS

INSTRUCTION OF LAW

DEFENSIVE CONTENT

HOMOGENEITY

RESTRICTIONS

THEORIE OF CONDITIO SINE QUA NON

CONVENIENT CAUSE

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ανδρουλάκης Κ. Νικόλαος, «Ποινικό Δίκαιο, Γενικό μέρος», Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2000.
2. Βέγλερης Φ. Θ., «Οι περιορισμοί των δικαιωμάτων του ανθρώπου», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1982
3. Δεληγιάννης Ι. Γ. και Κορνηλάκης Π. Κ., «Ειδικό ενοχικό δικαιο-αδικαιολόγητος πλουτισμός, αδικοπραξία, καταδολίευση δανειστών», εκδ. Σάκκουλα, 1992.
4. Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, «Συνταγματικά δικαιώματα, Σύστημα συνταγματικού δικαίου, τόμος Γ΄ - Τεύχη Ι-ΙΙΙ, Β΄ έκδοση», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2008.
5. Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, «Εφαρμογές Συνταγματικού Δικαίου ΙΙ, συνταγματικά δικαιώματα», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2007
6. Κοτσαλής Λεωνίδα, «Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005.
7. Ι. Σ. Σπυριδάκης, «Εγχειρίδιο αστικού Δικαίου, Ενοχικό Δίκαιο, ειδικό μέρος, β΄ έκδοση, Αθήνα-Κομοτηνή, 2004.
8. Μιχ. Π. Σταθόπουλος, «Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004
9. Παύλος Χρ. Φίλιος, «ενοχικό Δίκαιο, ειδικό μέρος, δεύτερος τόμος, δεύτερος ημίτομος», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005.